

УДК 378.1

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМИ КОГНІТИВНИМИ СТИЛЯМИ

В. В. Лук'яненко

*м. Київ, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

luku-val@yandex.ua

У статті висвітлено теоретичні підходи до класифікації стилів учіння, описано методи та прийоми викладання іноземної мови відповідно до індивідуально-психологічних особливостей студента. Зокрема, проаналізовано когнітивні стилі за М.О.Холодною (кодування інформації; переробка інформації; постановка та вирішення проблем; пізнавальне ставлення до світу); стилі учіння, запропоновані Д.Колбом (дивергентний, акомодативний, конвергентний), а також класифікацію способів засвоєння знань за домінуючим каналом сприймання, що дає змогу виокремити візуальний, аудіальний та кінестетичний стилі. Зазначено, що стиль учіння залежить також від психотипу, темпераменту та стилю мислення студента. Надається коротка характеристика кожного стилю учіння, відповідно до класифікації, а також пропонуються рекомендації для викладачів стосовно формування іншомовної комунікативної компетентності студентів з різними когнітивними стилями на заняттях з англійської мови.

Ключові слова: когнітивний стиль, психотип, канал сприймання, індивідуалізація навчання

Вступ. Першочерговим завданням для нашої держави є підвищення якості вищої освіти та подальше впровадження напрямів дії Болонського процесу, зокрема, забезпечення належної іншомовної підготовки та мобільності студентів. Врахування викладачем індивідуально-психологічних стилів студентів у засвоєнні іноземної мови сприятиме підвищенню ефективності навчального процесу, розвитку творчих здібностей, критичного мислення, самостійності, самореалізації та самовдосконаленню молоді особистості. Проблема індивідуалізації навчання іноземної мови у технічному навчальному закладі є особливо актуальною, оскільки має місце різнорівнева іншомовна підготовка студентів-першокурсників.

Мета цієї статті – розкрити теоретичні підходи до класифікації індивідуальних стилів учіння, а також проаналізувати особливості навчання англійської мови студентів з різними когнітивними стилями.

Дослідження проблеми індивідуально-психологічних стилів опанування іншомовною комунікативною компетентністю знайшло своє відображення у працях О. О. Акішиної, В. О. Артемова, І. О. Зимньої, Д. Кірсі, Д. Колба, Б. Л. Лівер, В.С.Мерлін, Дж.Росс, Б.М.Теплова, Е.Фрумїної, М.О.Холодної та ін.

Когнітивні стилі учіння. Індивідуалізація у викладанні іноземної мови передбачає врахування викладачем індивідуального стилю опанування іншомовною компетентністю, який зумовлений індивідуально-психологічними особливостями студентів. Згідно з М.О.Холодною, когнітивні стилі – це індивідуальні способи переробки інформації у вигляді індивідуальних відмінностей у сприйманні, аналізі, категоризації, оцінюванні навколишньої дійсності [4, с.38]. Поняття когнітивного стилю використовується для того, щоб позначити індивідуальні відмінності в процесах переробки інформації та виокремити типи людей залежно від особливостей організації їх когнітивної

сфери. Вчена пропонує такі когнітивні стилі: *кодування інформації* (предметно-практичний, візуальний, словесно-мовний, сенсорно-емоційний); *переробки інформації* (імпульсивність / рефлексивність, аналітичність / синтетичність, полізалежність / полінезалежність, толерантність); *постановки та вирішення проблем* (адаптивний, евристичний, дослідницький, інноваційний); *пізнавального ставлення до світу* (емпіричний, раціонально-теоретичний, конструктивно-технічний та інтуїтивно-метафоричний) [4, с.352].

Наприклад, студенти-синтетики краще запам'ятовують нові слова, якщо вони представлені у контексті. Студенти такого типу читають аутентичні тексти, навіть без словника. Їх усне та писемне мовлення не вирізняється точністю, вони припускаються помилок у граматиці. Аналітики, навпаки, краще володіють граматикою, будують правильно речення, але їм потрібно більше часу на виконання завдань. Синтетику цікаво виконувати завдання з елементами мозкового штурму, круглого столу, рольової гри; аналітик може зробити термінологічний аналіз, вирішити кросворд, він з радістю буде виконувати тести множинного вибору, виконувати вправи на виявлення помилок.

Студенти імпульсивного й рефлексивного типу застосовують різні форми переробки інформації: імпульсивні студенти вирізняються швидкістю реакцій, а рефлексивні – повільністю, що необхідно враховувати викладачу. Імпульсивний тип займає лідерські позиції у групі. Імпульсивні студенти належать до синтетичного типу, вони не схильні звертати увагу на дрібні деталі, а тому виконують завдання швидко, але з помилками. Їм можна запропонувати завдання з елементами мозкового штурму, вправи, які вимагають швидкої реакції, рольові ігри, вікторини. Рефлексивні студенти, навпаки, зазвичай виконують завдання досить ретельно, але їм потрібен додатковий час для завершення завдання. Такі студенти можуть брати участь у довгострокових проектах, на заняттях їм зручніше працювати в малих групах.

Теорія Д.Колба. Згідно з теорією Д. Колба [5], засвоєння знань, умінь та навичок має чотириетапний цикл, який містить конкретний досвід, рефлексивне спостереження, абстрактну концептуалізацію, активне експериментування. Визначення циклу навчання є центральним принципом моделі Д.Колба, в якому безпосередній чи конкретний досвід є основою для спостереження та роздумів, які асимілюються у абстрактні поняття, що забезпечує зміст діяльності та лягає в основу нового досвіду. Відповідно, пропонуються такі стилі навчання як *дивергентний* (базується на власному досвіді, активному спостереженні), *асимілятивний* (застосовується абстрактне мислення, рефлексивне спостереження), *акомодативний* (використання власного досвіду, активна діяльність), *конвергентний* (має місце абстрактне мислення, активне експериментування). Наприклад, дивергентний стиль передбачає застосування уяви для вирішення задач, здатність розглядати проблему різносторонньо. Такі студенти краще виявляють себе під час «мозкового штурму», їм необхідно пропонувати групові форми роботи. Студентам з асимілятивним стилем навчання застосовують теоретичний підхід у вирішенні задач (абстрагування, аналіз, синтез), тоді як конвергентний стиль передбачає пошук шляхів вирішення практичних задач. Люди з акомодативним стилем діяльності більше покладаються на інтуїцію, ніж на логіку. Їх приваблює новий досвід, отриманий на основі соціальної взаємодії, а не концептуального аналізу, вони добре працюють у команді.

Класифікація за домінувальним каналом сприймання. Сучасними психологами пропонується класифікувати способи засвоєння іншомовних знань за домінувальним каналом сприймання, що дає змогу виокремити візуальний, аудіальний та кінестетичний стилі. Визначивши канал сприймання студентів, викладачу необхідно адаптувати навчальний матеріал та типи завдань таким чином, щоб вони відповідали їх індивідуальним особливостям.

До загальноприйнятих каналів сприймання належать: зоровий, слуховий, кінестетичний. Так, для студентів із зоровим каналом сприймання (візуалів) є важливою наочність. Тому необхідно використовувати у навчальному процесі таблиці, графіки, схеми, зображення, тощо. Студенти, що сприймають інформацію на слух (аудіали), у засвоєнні нового матеріалу реагують переважно на висоту тону або звуку, його темп, ритм, тембр і резонанс. Для успішного засвоєння іншомовного матеріалу для них важливо брати участь у дискусіях, обговореннях. Рекомендується прослуховувати різноманітні аудіозаписи, дивитися фільми, телепередачі з подальшим обговоренням у групі. Кінестетики – група людей, для яких у першу чергу важливим є чуттєвий досвід, емоційне підкріплення. Вони добре запам'ятовують запахи, тактильні відчуття, фізичні дії. Ефективним способом засвоєння іноземної мови для таких студентів є флеш-картки. Отримавши слово на картці, студент сприймає його як дещо матеріальне, те, що можна потримати в руках. Картки можуть бути друковані, інтерактивні та з використанням звукового супроводу; мовні (аналіз структури слова, словотворення, речення), розмовно-тренувальні (питання-відповіді, міні-діалоги), провокуючі дискусію, тестові, для механічного запам'ятовування, для створення позитивного настрою [3].

Оптимальною організацією учбового процесу є надання кожному студенту можливості навчатися, використовуючи природні для нього канали сприймання [2, с.66]. Для цього необхідно вводити нову інформацію різними способами; організувати роботу в малих групах; надавати студентам свободу вибору видів діяльності; диференціювати навчальний матеріал за каналами сприймання.

Індивідуалізація навчання іноземної мови. Теорія індивідуалізованого навчання іноземної мови базується на тому, що викладачу необхідно обирати прийоми та методи викладання залежно від когнітивних стилів студентів. Дослідження показують [2, с.64], чим більше узгодженості між викладанням та когнітивним стилем студента – тим успішнішим є учбовий процес.

Згідно досліджень вчених (О.О. Акішина, В.О. Артемов, Д. Кірсі, Б.Л. Лівер, О.О. Каган, В.С. Мерлін, Дж. Росс, Б.М. Теплов, Е. Фрумїна) стиль учіння залежить також від психотипу, виду темпераменту, стилю мислення студента. Отже, для реалізації індивідуального підходу з урахуванням різних стилів сприймання, переробки та засвоєння інформації студентами, викладачу необхідно використовувати на занятті різні види навчального матеріалу з письмовими, аудіальними, кінестетичними вправами. Потрібно брати до уваги психотипи студентів, особливо види темпераменту, що грає важливу роль у мотивації до навчання, визначає ступінь активності у виконанні різноманітних завдань, участі у індивідуальній та груповій роботі.

Одним із способів реалізації індивідуального підходу до навчання англійської мови на технічних факультетах є використання дистанційних технологій у аудиторній роботі та особливо у самостійній інформаційно-пошуковій діяльності студентів, що сприяє кращому засвоєнню програмного

матеріалу за рахунок того, що він є більш цікавим, інформативним, містить наочність, розширюється арсенал прийомів подачі навчального матеріалу, економиться час на його виклад.

Програма з іноземної мови для підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів в НТУУ «КПІ» передбачає виконання самостійної роботи (50%) від загального навантаження та індивідуальних завдань. Згідно І.О.Зимньої, самостійна робота – це навчальна діяльність, яка організовується самим студентом відповідно до його внутрішніх пізнавальних мотивів, згідно запропонованої програми, і здійснюється ним у раціональний для нього час, самоконтролюється у процесі навчання за умови зовнішнього опосередкованого системного керування з боку викладача (навчальної комп'ютерної програми, дисплейної техніки) [1, с.95]. Отже, у процесі самостійної роботи студенти працюють самостійно для досягнення мети навчальної дисципліни. Вони використовують запропоновані викладачем прийоми, методи і засоби навчання, але при цьому мають можливість планування власної діяльності та виконання завдань у зручний для них час.

Під час розробки та впровадження дистанційних курсів з англійської мови професійного спрямування з метою урахування когнітивних стилів студентів було застосовано такі прийоми: автентичність використаних матеріалів; дедуктивність, аналітичність подання матеріалу; покроковий виклад матеріалу; відповідність до робочої навчальної програми; логічні завдання на матеріалі профілюючих дисциплін; чіткі інструкції до вправ; використання в якості ілюстрацій таблиць; після закінченого вивчення теми – узагальнення, синтезування матеріалу перед наступним етапом.

Висновки. Таким чином, індивідуалізація навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей передбачає врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів, а саме пізнавальних здібностей, інтересів, інтелекту, темпераменту. Нами досліджено різноманітні підходи до класифікації когнітивних стилів навчання та особливості організації навчального процесу з іноземної мови з урахуванням означених стилів. Доведено, що застосування викладачем індивідуального підходу в організації аудиторної та самостійної роботи студентів підвищує ефективність засвоєння студентами знань, умінь і навичок та сприяє формуванню внутрішньої мотивації студентів до пізнавальної діяльності, потребу в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні. Використання технології дистанційного навчання як засобу індивідуалізації навчання англійської мови дає змогу інтенсифікувати навчальний процес за рахунок можливості обробки великого обсягу потрібної навчальної інформації індивідуально для кожного студента.

Перспективним напрямком наших подальших досліджень є концептуальний аналіз індивідуалізації проблемного навчання англійської мови професійного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку (на материале русского языка как иностранного) / Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Русский язык, 1989. – 210 с.
2. Ливер Б.Л. Методика индивидуализированного обучения иностранному языку с учетом влияния когнитивных стилей на процесс его усвоения: дис. ...

канд. пед. наук: 13.00.02 / Ливер Бетти Лу. М., 2000. – 191 с.

3. Тирон О.М. Використання флеш-карток як мнемонічний прийом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.maritime.kiev.ua/uploads/Jurnal/3%2815%29/narezka/Vnutr_3_15__2012__183_.pdf

4. Холодная М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума. 2-е изд / Марина Александровна Холодная. — СПб.: Питер, 2004. — 384 с: ил. – (Серия «Мастера психологии»).

5. Kolb D. On experiential learning [Електронний ресурс] / David Colb. – Режим доступу: <http://www.infed.org/biblio/b-explrn.htm>

REFERENCES

1. Zymnyaya, Y.A. (1989). Psychology of learning a second language (based on Russian as a foreign language). Moscow, Russia: Russky yazyk [in Russian].

2. Leaver, B.L. (2000). Methodology of individualized teaching a foreign language with the influence of cognitive styles on the process of assimilation. Candidate's thesis. Moscow, Russia [in Russian].

3. Tyron, O.M. (2012). Use of flash cards as a mnemonic method. Retrieved from http://www.maritime.kiev.ua/uploads/Jurnal/3%2815%29/narezka/Vnutr_3_15__2012__183_.pdf

4. Kholodnaya, M. A. (2004). Cognitive styles. On the nature of the individual mind. SPb., Russia: Pyter [in Russian].

5. Kolb, D. (1984) On experiential learning. Retrieved from <http://www.infed.org/biblio/b-explrn.htm>

В. В. Лукьяненко. Особенности формирования иноязычной коммуникативной компетентности студентов с разными когнитивными стилями.

В статье освещены теоретические подходы к классификации индивидуальных стилей учения. В частности, проанализированы когнитивные стили, согласно М.О.Холодной (кодирование информации, переработка информации, постановка и решение проблем, познавательное отношение к миру); стили обучения, предложенные Д.Колбом (уклоняющийся, аккомодативный, конвергентный), а также классификацию способов усвоения знаний по доминирующему каналу восприятия, что позволяет выделить визуальный, аудиальный и кинестетический стили. Указано, что стиль обучения зависит также от психотипа, вида темперамента, стиля мышления студента. Предоставляется краткая характеристика каждого стиля учения, согласно классификации, а также предлагаются рекомендации для преподавателей по работе со студентами с различными когнитивными стилями на занятиях по английскому языку.

Ключевые слова: когнитивный стиль, психотип, канал восприятия, индивидуализация обучения

V. V. Lukianenko. Formation of foreign language communicative competence in students with different cognitive styles.

The article highlights theoretical approaches to classification of individual language learning styles as well as analyzes teaching strategies depending on students' cognitive styles. According to M. O. Kholodna, cognitive styles are the ways of processing information in the form of individual differences in perception, analysis, categorization and assessment of reality. The author proposes such cognitive styles as coding of information, formulation and solution of problems, cognitive attitude to the world. As reported by D.Kolb, language learning has four phased loop that contains concrete experience, reflective observation, abstract conceptualization and active experimentation. Accordingly, there are such learning styles as accommodating (feel and do), diverging (feel and watch), assimilating (think and watch) and converging (think and do). Modern psychologists classify ways of mastering foreign language knowledge according to the dominant channel of perception that enables us to distinguish visual, auditory and kinesthetic styles. Having defined students' perception channel, it is recommended for teachers to adapt course material and types of tasks to meet their individual needs. It is pointed out that learning style also depends on the psychotype, temperament and student's style of thinking. The author of the article provides a brief description of each learning style, according to the classification, and gives recommendations for teachers how to form foreign language communicative competence in students with different cognitive styles.

Keywords: cognitive style, psychotype, perceptual channel, individualized instruction